

ისტორია

„ფარული

საზოგადოება“

ფილადელფოს კიკნაძე

ფასი სამი მანეთი

1919

სტამბა „განათლება“ დ. ლ. პიტნავასი, გრაფის ქ.
თბილისი

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

დაიბეჭდება „ფარული საზოგადოების“ შესახებ:

1) ივანე ხელაშვილი, 2) სოლომონ რაზმაძე, 3)
ალექ. ჭავჭავაძე და 4) სოლ. დოდაშვილი.

ფილადელოფოს კიკნაძე

ფილადელოფოს კიკნაძე დაიბადა 1797 წ. პატარაობის დროს იგი გელათის მონასტერში მიაბარეს მოწაფეთ. აქა სწავლობდა იგი ნიჭიერათ. ამ დროს, რუსებს ომი ქონდათ იმერეთის მეფე სოლომონ მეორესთან. ამ მეფის ერთგული ყმანი იყვნენ კიკნაველიძენი. მთელი ეს გვარი მეფე სოლომონის ერთგულებაში მოისპო. ფილადელოფოს კიკნაძეს ესეთი პირობები დიდათ ამხნევებდა და აფიქრებდა. ეს მიეცა ამისთვის დუმილს ასე:

როგორ, ეს რა საქნელი საქმეა, ჩემი სახლი კაცები სოლომონ მეფესთან ერთათ მტრის წინ იხოცებიან, მე კი ამ დროს, გელათის მონასტერში ბერებთან ვზივარო. ეს არ შეიძლებაო. ახალგაზრდა კიკნაძემ ისურვა სახლიკაცებში ჩარევა და რუსების წინააღმდეგ ბრძოლის დაწყება. მან ესეც მალე მოახერხა, მალე ჩაერია სახლიკაცებში და გაიმართა მათი ცხარე ბრძოლა, ახალგაზრდა ფილოდელოფოს მორჩილი იბრძოდა სამაგალითოთ და ერთგულათ.

მაინც იმერთ ვერ შესძლეს წინააღმდეგ დგომა, რუსებმა იმერეთი დაამარცხეს ამის, შემდეგ რუსებმა

იმერლებს სასტიკათ დაუწყეს დევნა. ამ დევნილებში მოჰყვა ფილოდელოფოსი. მეტი გზა არ ჰქონდა, დევნილ ოჯახის შვილს სხვა გზა უნდა აერჩია, რომ, რუსეთის დევნას გადარჩენოდა. ამან მოახერხა და იმერეთიდან თფილისში გადასახლდა. გამოქცეულმა რუსის მთავრობის შიშიც გვარი გამოიცვალა და კიკნაძის მაგიერ კიკნაველიძე დაირქვა. თფილისიდან მერე კახეთში გადასახლდა თავის ნათესავთან, ცოტახანს ხირსის მონასტერშიც დაჰყო.

აქ ფილადელოფოსმა ქართულ გალობაში გამოიჩინა კარგი ნიჭი, შეადგინა მგლობელთა გუნდი, თვით ლოტბარი გახდა და დაიწყო გალობა. ამით მალე მოიხვეჭა სახელი, მისი საქმე ისე მოეწყო, რომ კარგი გალობის ცოდნის გამო იგი გაიგნა მთელმა იმ დროის ქართველთ წარჩინებულ პირთ და ნამეტურ ბატონიშვილებმა და ანტონ კათოლიკოზმაც, მოხდა ისიც მალე, რომ ანტონ კათოლოკოზმა ფილადელოფოს მალე ჩოხაც უკურთხა. ამის შემდეგ ფილადელოფოსი გახდა სახელოვანი მგლობელი და მასთან კარგი ბერიც.

ფილოდელოფოსის საუბედუროთ, ამ დროს, რუსის მთავრობა ყველა ბატონიშვილებს რუსეთში ასახლებდა. ამ გვარათ გადასახლეს ფილოდოლოფოსის მწყალობელი ბატონიშვილებიც და მათთან ან-

5

ტონ კათოლიკოზიც, რაც ერთობ მეტათ მძიმე იყო ფილადელოფოს კიკნაძესთვის. ამან ესეთი ობლობა ვერ აიტანა და გადასწყვიტა, სადაც ჩემი მფარველნი იქნებიან, მეც იქ უნდა ვიყო. ეს მოიფიქრა და გადასწყვიტა რუსეთში წასვლია. მალეც მოახერხა და გაუდგა რუსეთის გზას.

ფილადელოფოს კიკნაძემ გაიარა მთელი რუსეთი და როგორც იქმნა ჩავიდა მოსკოვს. აქ მას დახვდნენ ქართველი ბატონიშვილები. მაშინ იქვე სცხოვრობდა ივანე ხელაშვილი. ბატონიშვილებმა ახალგაზრდა მორჩილი ფილადელოფოსი ივანე ხელაშვილს ჩააბარეს. ივ. ხელაშვილმა იკისრა კიკნაძე ბერის აღზრდა და გამოწურთენა. ამ დროს იქ მოხდა ნაპოლეონის შემოსევა, ივ. ხელაშვილმაც მოსკო-

ვის აკადემიის სწავლა დაამთავრა. ამიტომ ივ. ხელაშვილი პეტროგრადს გადასახლდა და ფილადელფოსიკ თან წაიყვანა. აქ ფილადელფოსი მღვდელ-მონოზნათ იქმნა კურთხეული. მღვდელ-მონოზნობით ეს კარგ სახელთან, ფულსაც შოულობდა, პეტროგრადში ყოფნის დროს, ფილადელფოს კიკნამემ ბევრი რამ შეისწავლა და გაიცნა.

აქ ფილადელფოსმა გაიცნა კარგათ ქართველთ ბატონიშვილების ცხოვრება და მათი ავ-კარგიანობა, შეისწავლა კარგათ რუსული ენა და ამ ენაზედ სწავ-

6

ლა მეცნიერებაც. აქვე მან უაღრესათ გაიცნა საქართველოს ისტორია, აქ ჩაენერგა მას განუსაზღვრელი მამულისშვილობა და საქართველოს ერი-სადმი დიდი სიყვარული, რასაც ივ. ხელაშვილიც უწყობდა ხელს და ახალისებდა.

ფილადელფოს კიკნამე თუმც ამ დროს პოლიტიკურათ შეგნებული კაცი არ იყო, მას მაინც დიდათ სძაგდა ის გარემოება, რომ მისი მოწყალე ბატონიშვილები რუსეთში ძრიელ უმწეოთ ხცხოვრებდნენ. მთავრობა მათ ცოტა დახმარებას აძლევდა. მთავრობა ამათ ქართველ ბატონიშვილებათაც არ სცნობდნენ, არამედ თათრის ხანებს უწოდებდნენ, რაც ფილად. კიკნამეს დიდათ აღელვებდა და აზრა-ზებდა.

მოხდა ისიც, რომ ფილადელფოს გულში გაუელვა ამისთანა უსამართლო მთავრობის დამხობა და საქართველოდამ გაძევება. ეს აზრები მასში ნელ-ნელა იფურჩქნებოდა. ამ აზრების მოთანხმე მეგობრათ მან პოვა სოლომონ დოდაშვილი, ორივ ხელაშვილების მცნებით გამოზრდილები და გამოწურთვნილები. ამათთან ყოფილა ერთიც კიდევ ვილაც ბერი სერაფიონ ლეჩხუმელი. მოხდა ისიც ამ პირებში, რომ ამათ გულში ჩაეხატათ საქართველოს რუსეთის ხელიდამ განთავისუფლება, ამის მცნებით

7

აღივსნენ იგინი. ამის შესახებ ივ. ხელაშვილიც, რასაკვირველია, ხელს უწყობდა.

ამ ცნებით აღვსილ სოლ. დოდაშვილმა და ფ.

კიკნაძემ, რუსეთში მყოფ ქართველ ბატონიშვილებში ქადაგება დაიწყო, ამათმა ქადაგებამ მთელი ბატონიშვილები მალე აიყოლია, ყველა თანახმა და თანაზიარი იყო ამის, მაგრამ ეს როგორ უნდა მომხდარიყო და რანაირათ, იმის გეგმა უნდა შეედგინა სოლ. დოდაშვილს, აგერ ამანაც 1827 წელს უნივერსიტეტის სწავლა დაამთავრა და ამ დღიდან კი საქართველოს განთავისუფლების შესახებ დუმილს მოევლინა უკვე ფართო მომავალი და დასაწყისის განვითარებული სამზადისი.

ამ აზრის მქონი მამულიშვილები სოლ. დოდაშვილი და ფილ. კიკნაძე 1827 წ. ბოლოს უკვე თფილისში არიან მოსულნი. 1828 წ. ესენი უკვე ეძლევიან მოსვენებას. 1828 წ. ხსნიან ქართულ სტამბას. ამავე წლის ბოლოდამ იწყებენ ქართული გაზეთის „თფილისის უწყების“ გამოცემას.

1829 წ. ს. დოდაშვილი ბეჭდავს სხვა და სხვა ქართულ წიგნებს, ასევე ფ. კიკნაძე ბეჭდავს თავის ლექსებს.

1830 წ. ფ. კიკნაძე ბეჭდავს ქართულ პროკ-

8

ლამაცის შესახებ „საქართველოს განთავისუფლებისათვის“.

ამავე წლიდამ ამ პროკლამაციებს ავრცელებს იგი თუშ-ფშავ-ხევსურ-მოხევეებში.

1832 წ. ს. დოდაშვილი, ფ. კიკნაძე სერაფ. ლეჩხუმელი, სოლომონ რაზმაძე და სხვანი აარსებენ საქართველოში „ფარულ საზოგადოებას“. ამ საზოგადოების მეთიური წევრთაგანია ფ. კიკნაძე.

ფ. კიკნაძემ „ფარული საზოგადოების“ წევრთათვის მოიგონა და შეადგინა ქართული საიდუმლო ანბანი. „ფარულ საზოგადოების“ წევრთ ამ ანბანით უნდა ეწერათ წერილები, რომ მათი ცნობები არავის შეეტყო.

1830 წ. ფარული საზოგადოება ეძლევა გამლიერებას. იგი იძენს ბევრს წევრებს. ფ. კიკნაძე აქ მოქმედებს თავდადებით და დიდის ერთგულებით. ეს ჰქადაგებს შემდეგს:

ებლა, მინამ რუსებს საქართველოში ჯერ ფე-

ხი არა აქვთ გამაგრებული, ეხლა უნდა დავვსხათ და გავრეკოთ აქედამ, თორემ თუ ამათ აქ ფეხი გამაგრეს, მაშინ მათი გაძევება ჩვენი მომავლის თავობისათვის ძნელი იქნება, ამიტომ ჩვენც გასაკიცხნი ვიქნებით მათგან. ეხლა უნდა გათავდეს ამათი საქმე

9

და ესენი გაძევებულ უნდა იქმნენ აუცილებლათ საქართველოდამ.

1832 ბოლოს, სამწუხაროთ, ეს ფარული საზოგადოება დაცემულ და დამხობილ იქმნა, ვინაიდან იგი გაცემულ იქმნა ერთის წევრისაგან. აი ამ გაცემის ამბავიც:

9 დეკემბერს, 1832 წ. შუადღის შემდეგ, 5 საათზე კავკასიის შტაბის უფროს, გენ. ვოლხოვსკის დაბეზღების ქალაქი მისცა თავ. ევსეი ფალავანდოვმა. როგორც სჩანს ასეთი ქალაქი წინათაც მიუცია იმავე უფროსისათვის, მაგრამ ყურადღება არ მიუქცევიათ. ვინაიდან თავ. ფალავანდოვს იცნობდნენ როგორც არა საიმედო პირს, ხასიათით წამბდარს, ბევრის ჭუჭყიანი საქმის ჩამდენს. 1824 წ. რუსის მთავრობის წინაშე დააბეზდა სამეგრელოს მთავარი დადიანი, ორჯერ გაქცეულიც იყო მთებში ერთხელ კონსტანტინეპოლსაც გაიქცა და ამიტომ ამის დაბეზღებაც არ სჯეროდათ.

უკანასკნელ დროს კი, 9 დეკემბერს, რომ მისცა ქალაქი, საქმეები და ცნობები ისე უჩვენა, ყოველივე ისე აუწყა და თან თავის დაპატიმრების შესახებაც ისეთი დარიგება მისცა, რომ მეტი გზა არ ჰქონდა უფროს, ყურადღება უნდა მიექცია. ბევრის გამოკითხვის, ცნობების შეკრების და სახელისა

10

და გვარების დაწერის შემდეგ გენ. ვოლხოვსკიმ ეს საქმე მთავარმართებელს აცნობა, მეორე დღეს, 10 დეკემბრიდამ შეუდგნენ გამოძიებას, ჩხრეკას და დაპატიმრებას, მართლად აღმოაჩნდა ყველაფერი და მით გამართლდა თავ. ფალავანდოვის დაბეზღება, დაპატიმრეს თვით ევ. ფალავანდოვიც, რომ მასზე, ექვი არავის აელო.

აი რას შეიცავდა უმთავრესთა თავ. ევსეი იოს.

ფალავანდოვის დაბეზღება:

ტფილისში არსებობს „ფარული საზოგადოება“ ამ საზოგადოების მეთაური წევრი ანუ დამაარსებელი გახლავსთ მასწავლებელი სოლომონ ივ. დოდაევი (დოდაშვილი). ბერი ფილადელფოს კიკნაძე, სოლომონ რაზმაძე, დიმიტრი ბატონიშვილი (იულიონის ძე) და ელისბარ ერისთავი.

ამათ აქვთ მიწერ-მოწერა რუსეთში მყოფ ქართველ ბატონიშვილებთან, მათ აძლევენ ფარულ საზოგადოების ცნობას. მიწერ-მოწერა აქვთ სპარსეთში ალექსანდრე ბატონიშვილთან, კავშირი აქვთ ლეკებთან, მიწერ-მოწერა ყარსის და არდაგანის ფაშების დახმარებით სტამბოლის მთავრობასთან და უნდათ, რომ საქართველოდამ რუსები გარეკონ, ალ. ბატონიშვილი მოიყვანონ და გაამეფონ.

დარიალის ხეობა უნდა ამოაშენონ, წინდაწინ

11

შეკრან გზა და იქ დააყენონ დარაჯები. რუსის მთავრობას ამ გზის ამოქოლვის შესახებ უნდა მოახსენონ, რომ ლეკები ამ გზით აპირებენ თფილისზე დაცემას, აოხრებას და მიტომ ვამაგრებთო.

გაზაფხულის პირზე, ორთაჭალის ერთ ბაღში, უნდა გამართონ სადილი. იქ უნდა მიიპატიჟონ თფილისის ყველა რუსი და მთავარმართებელიც. დანიშნულ დროს მათთან დახოცვენ იმ ქართველთ, რომელნიც ამის წინააღმდეგნი იქნებიან, გადაწყვეტილი აქვთ, რომ უნდა მოკლან თვით მარშალი მუხრანსკი და სამოქალაქო გუბერნატორი თავ. ნიკ. ფალავანდოვი, ძმა ევსეისა, მერე ამას მოჰყვება საერთო აჯანყება.

ამ დროისთვის აღსდგება მთელი დაღისტანი და კახეთის გზით წამოვა თბილისზე, რათა მხარი მისცენ ქართველებს რუსის გასარეკათ. ალექსანდრე ბატონიშვილიც აქ გაჩნდება სპარსეთის ჯარით. მოეშველებიენ ყარსის და არდაგანის ფაშებიც. მთელი ოსობა და მთის ხალხიც ამდგარი იქნება. ამითი აჯანყების საქმე ერისთავებს და მაჩაბლებს აქვთ ნაკისრი, კახეთისა – სხვებს და თუშ-ფშავ-ხევსურთ ამბოხება ფილ. კიკნაძეს, შუა მთის ბერს.

აჯანყების პირველ დღესმე უნდა დაეცნენ ხა-
ზინას, სხვა და სხვა სამართველოებს და კაზარმებს.

12

რუსის ჯარი უნდა დაიმორჩილონ ქართველის ჯა-
რის ძალით, იარაღი აპყარონ და ყოველივე ქონება
ჩამოართვან. თვით კიდეც გზა უჩვენონ რუსეთისაკენ
ვინც აქ ისურვებს დარჩენას და ერთგულებას განა-
ცხადებს, იმას დასტოვებენ, ხოლო ამის ფიცი უნ-
და დასდვას.

ამ ცნობებთა გარდა სხვა კიდეც ბევრი მისცა
ფალავანდოვმა. თავ. ფალავანდოვი ფარული საზო-
გადოების უმთავრეს მეთაურათ სოლ. დოდაშვილს
ასახელებდა და ფილადელფოს კიკნაძეს, იერომო-
ნახს, დაუძინებელ მტერს რუსეთის მთავრობის და
მათ წინააღმდეგ მოქადაგეს. თავ. ევსეი ფალავანდი-
შვილმა ფილ. კიკნაძე ბერის შესახებ შემდეგი აუწ-
ყა მთავრობას:

კახეთში ქალაქებს კიკნაძე ბერი ავრცელებს;
ქალაქების საწყობი მის მონასტერშია მოთავსებუ-
ლი დამალვით; ეს ამბები ბერებმაც იციან, ის ყველ-
გან დადის და სიტყვებს ამბობს, მისივე შედგენი-
ლია ამ ფარული საზოგადოების წესდება. ქართველ
სამღვდელოების და ბერების აჯანყება მას აქვს მი-
ნდობილი, მას დიდი გავლენა აქვს სასულიერო წო-
დეებზე.

რადგანაც ზამთარი იყო, ამიტომ მთავრობამ
მცირე ხანს ამ ბერის საქმე უყურადღებოთ დასტო-

13

ვა. მერე კი მიაქციეს ყურადღება. მასთან მაშინ-
დელ ეგზარხოსსაც აცნობეს, რომ თქვენ სამწყოსში
ყოფილა ერთი ბერი, რომელიც წევრია ფარული
საზოგადოების და დაუძინებელი მტერი მთავრობი-
საო. ეს გარემოება იმ დროს ექზარხოსმა და კან-
ტორამ მხედველობაში იქონია, ყურადღებაც მიაქ-
ციეს ფილადელფოს ბერს, მაგრამ საეჭვო ცნობებს
კი ვერაფერს ტყობილებდნენ.

ფარულ საზოგადოების მეთაურ წევრთა შორის
აღმოჩნდა 100 კაცზე მეტი, წვრილ თანაგრძნობათა
რიცხვი სხვა იყო. დაპატიმრების და გამოკითხვის

შემდეგ. გამოირკვა ბევრი რამ ფილადელფოსის შესახებ. ახლა კი თურმე დროც მოვიდა იმისი დაპატიმრების. ეს დრო ყოფილა უკვე გაზაფხულის პირზე, 1833 წ. თებერვალში, ან მარტში. ფილ. კიკნაძეც დააპატიმრეს.

ამ დაპატიმრების შესახებ მე მიაშბო თვით ფ. კიკნაძის ამხანაგმა მღვდელ-მონოზონ გენადიმ, რომელიც ქვათახევის მონასტერში სცხოვრობდა და რომელიც მომსწრე და მნახველი იყო ფარული საზოგადოებისა წევრთა საქმიანობის. ეს ამბავი მიაშბო 1883 წ. თვით გარდაიცვალა 1900 წ. ღრმად მოხუცი. იგი ამ ამბებს სიამოვნებით ლაპარაკობდა

14

და თან აქებდა ფილ. კიკნაძეს. აი მისი ნათქვამი სიტყვით-სიტყვა:

გაზაფხულის პირი იყო, კახეთს, შუა-მთის მონასტერს, ერთ დღეს, დილით, სამოცი რუსის ყაზაძი გაჩნდა და 120 სალდათი. ესენი მონასტრის გალავანს გარს შემოერთყნენ და შიგ გალავანში შემოვიდა მთავარმართებლის კაცი, იმ დროის საქართველოს ეგზარხოსი. მათ შემოჰყვა რამდენიმეც სხვა და სხვა პირი, ბერები, შევკრთით და შევშინდით. მალე ბერებს გამოუძახეს ყველას თავთავის სენაკიდან. ბერები გამოვიდნენ, მიიხმეს ფილადელფოსიც, რომელიც იმ დროს, შუა მთის წინამძღვრის თანამდებობას ასრულებდა. ბერები გაამწკრიეს რიგზედ, ფილადელფოსიც მათ წინ დააყენეს, ფილ. კიკნაძემ რუსული ენა კარგათ იცოდა, ჩვენც გვასწავლიდა რუსულს. ეგზარხოსმა კიკნაძეს უთხრა:

– მე ძრიელ მწყინს და მერიდება, რომ ჩემს სამწყომში, ასეთ მონასტრის ბერებში მთავრობის წინააღმდეგი ცნობები გივრცელებიათ. არ მეგონა თუ ასეთ პირს ვნახავდი. საქართველოს მღვდლებში და ისიც ბერებში.

ეგზარხოსი ფილადელფოსს კარგახანს ესაუბრა, მან ყოველივე უარი ჰყო. ჩვენ ქართული წიგნების საბეჭდავზე ვლაპარაკობდით და არა რუს ხემწიფის

15

წინააღმდეგო. მერე ეგზარხი და მოხელეები სკამებ-

ზედ დასხდნენ და სათითაოდ იხმობდნენ და ალაპა-რაკებდნენ ბერებს და ფილადელფოსის შესახებ ჰკითხავდნენ. ბერები არას ეუბნებოდნენ. თუ ვინმე რასმე ეუბნებოდა, ყოველივე ფილადელფოსის კარგს მართლაც შესანიშნავი კაცი იყო, ბერების მოყვარე, გლეხ-კაცების ძმა და ყველას ამხანაგი, აბა მასზედ ცუდს ვინ რას იტყოდა. შუა მთას ჰქონდა სასწავლებელი და უფასოდ ასწავლიდა თავად-აზნაურის, თელავის მოქალაქეების და გლეხთა შვილებს, ჩვენ ბერებსაც ბევრ რამეს გვასწავლიდა. ბერებს რომ ვერაფერი ცნობები ათქმევინეს, ეგზარხოსი გაწყრა, მერე თითო-თითო ბერს დააყენებდნენ და თარჯიმანით ჰკითხავდნენ.

– კივანძე ბერმა ალავერდობას და შუა მთობას რა ილაპარაკა ხალხში?

– ალავერდის დღესასწაულზედ, ალავერდის ცხოვრებაზედ, შუა მთის დღესასწაულზედ და მის ისტორიაზედ.

ყველა ბერმა ასე აჩვენა ცნობები.

– მაშ აბა ამ შუა მთის მონასტერზედ დაიფიცეთ, რომ თქვენ ტყუილს არ ამბობთ.

ბერებმა პასუხი მისცეს და მერე დაიფიცეს კიდეც. ზოგს ემძიმებოდა ფიცი, მაგრამ რა ექმნათ,

16

ფილადელფოსის ეხატრებოდათ. ეს ეგზარხოსმაც შეატყო ბერებს და სთქვა, რომ ბერებს ფილადელფოსის მხარე უჭირავთო. მე მაშინ რუსული უკვე ვიცოდი და ყველაფერი მესმოდა. რუსული ჩემი, ბატონის თავ. არლუთინსკის სახლში ვისწავლე. რადგანაც დედაჩემს ერთი შვილი ვყვანდი, მიტომ შემომიყვანა მონასტერში და ბერათ შევდექი, რომ მერე ბატონი აღარ წამედავოსო, შვილი ყმათ არ წამართვასო.

ცოტა ხანს შემდეგ ბერებს კიდეც დაუწყეს გამოკითხვა. ამ დროს გარედამ სალდათებიც შემოიყვანეს და მათ თან შემოიტანეს მსხვილი თოკები. ჩვენ შეგვეშინდა. ვსთქვით, დაღჩობას ხომ არ გვიპირებენო, არ ვიცოდით საქმე რაში იყო. ცოტა ხანს შემდეგ ბერები კიდეც დააფიცეს. მიზეზი მეო-

რეთ დაფიცვის თურმე სხვა საქმე იყო. მერე სხვა კითხვები მოგვცეს, მაგრამ არც იმითი იქმნა რამე. მაშინ შუა მთის გალავანში ბევრი ხილის ხე იყო, თითო ბერი იმ თოკებით თითო ხეზედ მიაკრეს, მეც მიმაკრეს ერთ ხეზედ. მერე ჰკითხებს ბერებს.

– ჩვენ დანამდვილებით შევიტყეთ, კარგათ ვიცით, რომ ფილადელფოსის ბერი დადიოდა კახეთის სოფლებში და რუსის მთავრობის წინააღმდეგ ლაპარაკობდა. ასე თქვენს წინაშეც ხშირად ულა-

17

პარაკნია ღალატისთვის. ეს ამბები თქვენც კარგათ იცით. ამიტომ გთხოვთ საქმის განცხადებას. ბერები სულ უარზედ იდგნენ. არაფერი ვიცით ჩვენ მაგისიო, მათ ვერაფერი ვერ გაიგეს. მერე შეკრულ ბერებს მისცეს ეს კითხვები:

– ფილადელფოსს აქვს მრავლად წინააღმდეგი ქაღალდები, დაბეჭდილები რასაც იგი არიგებდა ხალხში. ამ ქაღალდების არაფერი გაქვთ თქვენ შენახული, ან არ იცით თუ სად ინახავდა?

დაბმულ ბერებთან მოგვიტანეს ეს ქაღალდები და გვაჩვენეს, მაგრამ ყველამ უარი ვსთქვით. მერე გვითხრეს:

– თქვენ სახლებს სულ დავჩხრიკავთ და თუ სადმე რამე ვნახეთ, მაშინ თქვენ ყველას დაგსჯით, გაკრიჭავთ და რუსეთში დაგკარგავთ, აქაურობას ვეღარ ნახავთ.

ბერებმა მაინც არაფერი სთქვეს, მერე დაიწყეს ბინების ჩხრეკვა, ჩხრეკეს ყველაფერი, საყდარიც კი გაჩხრიკეს, მაგრამ ვერაფერი იპოვნეს. მერე დაუძახეს სხვა და სხვა სალდათებსაც, ამათ სოფლის ხალხიც მიუმატეს, ბარით, ნიჩბით და წერაქვებით და დააპირეს მთელი სახლების დაქცევა და ჭერების აყრა. ამაზედ წინასწარ გამოუცხადეს.

– აი, რაკი არა სტყდებით, და არას ამბობთ

18

და ჩვენც ვერაფერი ვიპოვნეთ, ეხლა ამ თქვენ სახლებს სულ დავაქცევთ და საცა იქნება იმ ქაღალდებს ვიპოვნით და მერე თქვენც საქმე ცუდათ წაგივათ.

ასეთის დამუქრებით ერთ მოხუცებულ ბერს შეეშინდა. იმას იქ ორ სართულიანი სახლი ქონდა, პატარა, ძირს ორი ოთახი იყო და მაღლა სართულს ერთი დარბაზი. შეეშინდა, ვაი თუ დამიქციონ და მით მაინც იპოვნებენ ყველაფერსაო. ისევ გასცემ და მით იქნება სახლი მაინც დამირჩეს მთლათაო. ამან დაუყვირა დასაქცევად გამზადებულ ყაზახ-სალდათებს:

– მოიცადეთ, მოიცადეთ! ნურაფერს დააქცევთ, მე გეტყვით სადაც რა არის შენახული. აგერ, ამ მეორე სართულის ყავრულში ქვეშ, ბანზედ ერთ ალაგას გაჩიქნილ მიწას შენიშნავთ, ის მიწა იქით მიყარეთ, ქვეშ ფიცარი აძევს, ეს ფიცარი ახადეთ და მის ქვეშ კოჭის ხეებს შუა აწყვია ყოველისფერი. საქმე გამოირკვა, ბერებმა ერთმანეთს გაოცებით შეხედეს და დაღონდნენ.

მაღე ავიდნენ იქ და ყველაფერი ჰპოვეს. რამდენიმე ხნის შემდეგ ჩამოზიდეს აუარებელი ნაბეჭდი ქაღალდები. ამ ქაღალდებისა ცოტა შეინახეს და დასარჩენი ცეცხლს მისცეს და იქვე დასწვეს ყველას თვალ წინ. მერე ბერებს შეეკითხნენ.

19

– ეს არ კმარა, აქ ქაღალდები სხვა სახლებშიც იქნება დამალული. აი, იმ სახლის გარდა, ჩვენ სხვა ყველა სახლს დავაქცევთ და დანარჩენსაც ვიპოვოთ, გირჩევნიათ ყველანი გაგიტყდეთ და სთქვათ თუ სად არის დამალული, თორემ სახლები დაიქცევა, თქვენ კარში დარჩებით ცის ქვეშ და ჩვენ კი მაინც ვიპოვნით ყველაფერს.

ბერებმა ბევრი იფიცეს, რომ მაგის მეტი აქ არაფერიაო, მაგრამ მაინც არ დაიჯერეს მათ და სახლები კი არ დაანგრიეს, ბანზედ კი თხარეს მიწა და სჩხრიკეს ჭერში, მაგრამ ვერსად ვერა იპოვნეს. ამ დროს როცა ყაზახ-სალდათები ბანებს სთხრიდნენ და ასეთ მუშაობით იყვნენ დაბანდებულები.

ეგზარხმა ფილოდელოს კიკნაძეს რაღაც უთხრა, იმანაც უპასუხა, მერე ეგზარხოსი მივარდა ფილოდელოსს და გულიდამ ჯვარი ააწყვიტა. ფილოდელოსმა ჯვარი უკან წაართვა და უთხრა:

– თქვენ უფლება არა გაქვთ, რომ ამ ჯვარს მტაცებთ. მე ქართველი კათოლიკოსის ნაკურთხი ვარ, ჯვარიც მისგან მაქვს ბოძებული. თქვენ კი ამის უფლება არ გაქვთ. თქვენ რუსის ეპისკოპოსი ხართ, ჩვენ და თქვენ სხვადასხვები ვართ.

ეგზარხოსმა აღარ აცალა, ჯვარის წართმევა კვლავ მოინდომა, მაგრამ ვერ წაართვა, ამიტომ

20

მუშტიც იხმარა, მერე ფილადელფმაც დაარტყა და ერთმანეთი კარგათ გლიჯეს. ჩვენ ბერები რას ვიზავდით, ხეზე მიბმულები ვიყავით და სხვანი სულ ბანებსა და ყავრილებზე იყვნენ სათხრელად მოსულნი და მაყურებელნი. მერე კი ხმაურობაზე მოვიდნენ და გააშველეს. ამის შემდეგ ჩვენ აგვხსნენ და ფილადელფოს კიკნაძე კი მაგრათ შეკრეს თოკით. ამ ამბავმა დიდი თავზარი დაგვცა ბერებს, მაგრამ რაღას ვიზამდით. ერთი ის კი მახსოვს, რომ როცა ბებერ ბერმა ცნობა მისცა, მაშინ ფილადელფოს კიკნაძემ იმას შეხედა თვალებში და ჩვენკენ დაბალის ხმით სთქვა, „წახდა საქმეო“. მთავარმართებლის კაცმა ფილადელფოს რუსულათ უთხრა:

– თქვენ ბერი ხართ, ხემწიფის ერთგულობაზე ფიცი გაქვთ მიცემული მისგან ჯამაგირიც გემღევათ და განა ეს საკადრისია თქვენთვის, რომ მონასტერში წინააღმდეგ ქაღალდებს ინახავთო.

ფილადელფოსმა უარი ჰყო, მე მაგ ქაღალდების საქმე სულ არ ვიცოდით! მეც ეხლა შევიტყეო თუ არა და ჰკითხეთ იმავ ბერსო. ჰკითხეს ბერს ეს ამბავი. იმან უთხრა:

ქალაქიდან ორი კაცი მოვიდა მონასტერში მერე ისინი ავიდნენ იქ, გათხარეს ჭერი და იქ დამალეს ქაღალდებიო. ჩვენ გვითხრეს, რომ ეს ქა-

21

ღალდები საიდუმლოა. თქვენ გებარებოდეთ. იმ დროს ფილადელფოსი არ იყო აქ იგი თბილისში იყო თუ სხვაგან სადღაც, ეს მე არ ვიციო. საქმე ასე დააყენეს, მაგრამ არავის არა სჯეროდათ.

ცოტა ხანს შემდეგ კიკნაძე ბერი ერთ ოთახში დაამწყმდიეს. გარს რუსის ორმოცი სალდათი

შემოარტყეს და მერე თვითონ ალავერდში წავიდნენ. იქაც მოახდინეს გამოძიება, მაგრამ ვერაფერი ვერ ნახეს. მერე დაბრუნდნენ ისევ შუა მთაში და გამოძიება-გამოკითხვები დაიწყეს და ფილადელფოსი დამნაშავეთ იცნეს.

მერე გაუკეთეს ბორკილი, წელზე და ყელზე გრძელი თოკი მოაბეს. ამ თოკის ერთი წვერი მისცეს ცხენზე მჯდომ ყაზახს ხელში და უკან ფეხით გამოიყენეს ფილადელფოსი, სადაც ცხენოსანი ყაზახებიც ფეხდაფეხ მისდევდნენ და ამ გვარათ ჩამოიყვანეს ტფილისში.

იგი ციხეში დააპატიმრეს, მერე დარიის მონასტერში, სადაც გარდაიცვალა.

დამარხვის დღეს მონასტერში მთავრობისაგან რაღაც ქალაქი მოვიდა. მე მაშინ არ ვიცოდი რა ქალაქი იყო. ბერებმა სთქვეს, რომ პატიების ქალაქი იყო. მომდინმა მოხელე კაცმა ეს ქალაქი ფილადელფოს საფლავზე წაუკითხა და წავიდა-

22

არც ეს მე არ ვიუოდი. ბერებმა კი ფილადელფოს „სამარეზე მართალი“ უწოდეს. შევიტყე, რომ ფილადელფოსი ისე მალე მიტომ გარდაიცვალა, რომ მგზავრობის დროს გზაში ეცემნათო, მერე გაციებულიყო და მესამე რუსის სალდათებს რომ კარში თოფებით გაჰყვანდათ და უყურებდნენ ყარაულად ეს ერთობ ერიდებოდა, სცხვენოდა და მიტომ სიკვდილს ნატრობდა და მოკვდა კიდევცაო. სიკვდილი მისი უნდა იყოს 1837 წელსო. სწორეთ იმ წელს, როცა რუსეთშიაც სოლ. დოდაშვილი მომკვდარა.

აქედამ სხვა პირთა მოთხრობილ ამბებს ვსწერთ ფილადელფოს კიკნაძის პატიმრობის შესახებ რაფიელ ერისთავმა იცოდა.

ფილადელფოს კიკნაძე ბერი ტფილისში რომ ჩამოიყვანეს, პირველად ავლაბრის ყაზარმაში დააპატიმრეს, რადგანაც ციხეში ალაგი აღარ იყო. აქ მან დაპატიმრებული ნახა ყველა თავის ამხანაგები, ე. ი. წევრნი „ფარული საზოგადოებისა“. პატიმრები ყაზარმაში სულ ჩამწკრივებულნი ყოფილან

სხვადასხვა ოთახებში. კიკნაძე ბერი თუმცა გზაში თრევისაგან დაღლილი ყოფილა, მაგრამ მაინც მათ-
ქი ყოჩაღათ დატრიალებულა. უთქვამს, რაკი საქმე ასე გათავდა, ეხლა ვეცადოთ, რომ საქმე ეგებ ისე

23

წავიყვანოთ, რომ ყველამ ერთმანირად ვილაპარაკოთ გამოძიების დროსაო. აქ თურმე გამოიყენა თითების რაკუნით სიტყვების გაგზნის ოსტატობა. ამხანაგებმა თურმე ერთ დღეს ისწავლეს თითების რაკუნით ლაპარაკი და დაპატიმრებულნი სულ ასე თითებით ლაპარაკობდნენ და ერთმანეთს ატყობინებდნენ.

ასე ოთახის კედლების თითების რაკუნით ლაპარაკი მთავრობას გაუგია, ისიც შეუტყვიათ, რომ ფილადელფოსი ახერხებსო. ამიტომ ეს ბერი ყაზარმიდან დარის მონასტერში გადაუყვანიათ, მასთან სხვა ბერებიც ყოფილ და ყველა დარიაში დაუპატიმრებიათ, რაც რომ ქალაქდები და ხელთ ნაწერი წიგნები ჰქონდა, ყოველავე მაშინ დაკარგულა, ამბობდნენ, რომ თვით საიდუმლო ანბანიც მიტომ მოიგონა ფილადელფოსმაო. ამ ანბანს იგი თავის ამხანაგებს ასწავლიდაო. იგი უსათუოდ ფარულ საზოგადოების წევრს უნდა შეესწავლა და საქმე რომ დასცლოდათ, მაშინ მათ თავიანთი საქმეები, მოქმედობის ცნობები და წევრთა მოპოების ცნობები ამ ახალ ანბანით ინდა ეწერათ, როდესაც ვერც მთავრობა გაუგებდა რასმეს და ვერც სხვა მტრები თვინიერ ფარულ საზოგადოების წევრებისაო. ისიც იყო ცნობილი რომ 1830 წ. ქართველ ბერებში ძლიერ ბევრს ასწავლა თურმე ფილადელფოსმა თი-

24

თების რაკუნით ლაპარაკი და საიდუმლო ანბანით წერაო, მაგრამ 1832 წ. შემდეგ მას აღარავინ აჩენდა, რადგანაც შიში ჰქონდათო.

1882 წ. ნიკონ (იერომონაქი). ჯობინაშვილის ნაამბობი: 1870 წ. ავლაბარში მივდიოდით მე და ტარასი არქიმანდრიტი. ავლაბრის კაზარმას რომ მიუახლოვდით, შეხედა თუ არა ამ კაზარმას, მაშინათვე ამოიოხრა და გადააფურთხა. მე არ ვიცოდი მიზეზი თუ რას ნიშნავდა. მე ვკითხე და მითხრა.

– 1832 წ. მე ამ ყაზარმაში ვიყავი დაპატიმრებული, ჩემთან ერთად სხვა ბერები და მღვდლებიც ისხდნენ, რის შემდეგ ისინი ყველანი დარიის მონასტერში ვიქმენით გადაყვანილნი და დაპატიმრებულნი. იქ გარდაიცვალა ბერი ფილ. კიკნაძე და ერთიც სხვა ბერი ალავერდიდან მოყვანილი.

ტარასი არქიმანდრიტს ბევრი რამ აღარ ახსოვდა, თორემ ამის შესახებ მას ბევრი ცნობები იცოდა. 1832 წლის ცნობები თუ ოდესმე საჭირო გახდებოდა და თუ ვინმე აღწერდა, ეს არ ვიცოდი, თორემ ბევრ საყურადღებო ცნობებს შევკრეფდიო, რადგან ტარას არქიმანდრიტის გარდა სხვებსაც ვიცნობდიო, რომელთაც დაწვრილებით იცოდნენ 1832 წ. ამბები. ის კი უნდა ითქვას, რომ ფილად. კიკნაძეს ყველა აქებდაო და დიდ მცოდნე კაცათ სთვლიდნენო, თქვა ამ ბერმა.